

Aukstā kara

ATOM

Mums ir svētki!

ASV Jūras kara flotes viceadmirālis Viljams Blendijs (no kreisās) ar sievu un kolēģiem svin pirmo kodolieroču izmēģinājumu 1946. gadā. Nākamo 50 gadu laikā ASV veica vairāk nekā 1000 kodolizmēģinājumu.

GETTY IMAGES & GETTY/AOP

OPERATION
CROSSROADS

NEPRĀTS

Padomju Savienība veic kodolieroču izmēģinājumus Kazahstānas stepēs, riskam pakļaujot apkaimes iedzīvotājus. Amerikāņi plāno ar ūdeņraža bumbām izspridzināt jaunu Panamas kanālu un autostrādes kalnainos apvidos. Aukstā kara laikā bruņošanās sacensības ietvaros norisinās prātam neaptveramas spēles ar kodolieročiem.

● ZEMI SATRICINĀJA VAIRĀK NEKĀ 2000 KODOLSPRĀDZIENU

● ZINĀTNIEKI GRIBĒJA BOMBARDĒT MĒNESI

● MŪSU PLANĒTA BIJA PAVISAM TUVU BOJĀEJAI

KASPERS ŠLĪ UN NILSS PĒTERS FRANSOVS-BUŠS

Tropu paradīzē spridzina 67 reizes

Kādā svētdienas pēcpusdienā 1946. gada februārī ASV Jūras kara flotes virsnieks Bens Vaiats sapulcināja Klusā okeāna Bikini salu iedzīvotājus. Vaiats lūdza 167 saliniekus apsvērt iespēju uz neilgu laiku doties prom no salām, lai Savienotās Valstis tur varētu izmēģināt kodolieročus "visas cilvēces interesēs". Pārsteigtie Bikini salu iedzīvotāji neko daudz nezināja par ASV "pastardienas ieročiem", bet pēc neilgas apdomāšanās piekrita šim priekšlikumam.

Kamēr saliniekus evakuēja, amerikāņi ap Bikini salām izvietoja 95 karakuģus, kas savu laiku jau bija nokalpojuši. Uz tiem atradās 5400 cūku, kazu un

žurku, ko bija paredzēts izmantot, lai pētītu radioaktivitātes iedarbību uz dzīvniekiem. 1946. gada jūlijā Bikini salas iemītnieku cilts vadonis noraudzījās, kā atombumbu "Able" un "Baker" sprādzieni rezultātā daudzu simtu metru augstumā pacēlās milzīgi verdoša, radioaktīva ūdens stabi. Deviņi izmēģinājuma kuģi nogrīma, un salas pārklāja radioaktīvi putekļi.

Līdz 1958. gadam Bikini salās ASV spridzināja atombumbas 23 reizes, bet netālajās Māršala salās – 44 reizes. Šo ieroču kopējā jauda pārsniedz 7000 atombumbu jaudu, kādu nometa uz Hirosimu. Vēl tagad salās nedzīvo cilvēki.

Laipni aicināti atombumbu salās!

Atombumba "Baker" tika uzspridzināta 27 metru dziļumā jūrā pie Bikini krastiem.

BRIDGEMAN

1946. gadā bombardēto kuģu vraki joprojām atrodas jūrā pie Bikini salām.

CORBIS/POLIFOTO

Pēc iespējas tālāk no Maskavas

Semipalatinskas izmēģinājumu poligons bija aptuveni 18 500 kvadrātkilometru liels.

SPL/SCANPIX & CORBIS/POLIFOTO

Kodolieročus izmēģina stepē

Kamēr amerikāņi spridzināja atombumbas Bikini salās, Padomju Savienība izmēģināja kodolieročus Kazahstānas stepēs – Semipalatinskas izmēģinājumu poligonā, aptuveni 150 km no pilsētas ar tādu pašu nosaukumu (mūsdienās Semeja). Pilsētā un tās apkaimē dzīvoja aptuveni 200 000 cilvēku, ar kuriem neviens nerēķinājās. 1949.–1989. gadā Semipalatinskas poligonā uzspridzināja 496 atomlādījumus. Pēc lietus cilvēkiem uz ādas parādījās sarkani plankumi. Vēl mūsdienās katrs divdesmitais bērns šajā apvidū piedzimst ar smagiem fiziskiem defektiem.

DŽONS VEINS FILMĀ AR RADIOAKTĪVIEM PUTEKĻIEM

Amerikāņu aktieris Džons Veins 1956. gadā filmējās mongoļu karavadoņa Čingšhana lomā kinolentē "The Conqueror"

("Iekarotājs"); filmas ārskatus uzņēma Jūtas štata Sniega kanjonā (Snow Canyon). Iepriekšējos gados šajā apvidū

bija veikti kodolieroču izmēģinājumi, tādēļ tuksneša smiltis un putekļi bija radioaktīvi. Džons Veins 1979. gadā nomira no plaušu vēža, ar ko saslima 91 no 220 filmēšanas grupas dalībniekiem. Taču nav drošu pierādījumu, ka slimības iemesls ir senie atombumbu izmēģinājumi.

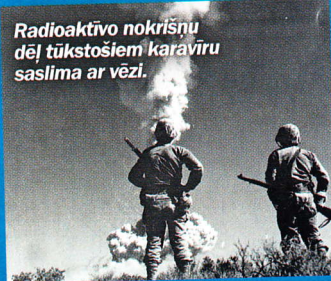
Mongoļu valdnieks spīd tumsā

Izmēģinājumos izmanto karavīrus

Amerikāņi un briti 20. gs. 50. gados pētīja radioaktīvo nokrišņu iedarbību uz savu bruņoto spēku karavīriem. Lielbritānija veica atomieroču izmēģinājumus arī Austrālijā. "Daudzi mani draugi palika bez zobiem un bez matiem," stāstīja kāds karavīrs pēc izmēģinājuma sprādziena pie Montebello salām Austrālijas tuvumā. Vairākiem kuģiem lika šķērsot izmēģinājuma apgabalu, bet karavīriem pavēlēja viņtiesies pa zemi radioaktīvos putekļos, lai noskaidrotu, kāda veida formastērpi labāk aizsargā pret radiāciju.

Uz priekšpusi!

Radioaktīvo nokrišņu dēļ tūkstošiem karavīru saslima ar vēzi.

Pastardienas sacensība

No Otrā pasaules kara beigām līdz pat Padomju Savienības sabrukumam pasaulē risinājās bruņošanās sacensība.

ASV savu pirmo atombumbu "Trinity" izmēģināja 1945. gadā Ņūmeksikas štata. PSRS pirmo atombumbu izmēģināja 1949. gadā.

Pirmo ūdenražā bumbu 1952. gadā Bikini at izmēģināja amerikāņi. Savukārt PSRS 1961. da, uzspridzinot "Bumbu-Cars", veica pasaules vēsturē lielāko kodolsprādzieni. Ūdenražā bumbas kopumā vairākas reizes jaudīgākas par atombumbām.

2000 SPRĀDZIENU SATRICINĀJA ZEMI

1945.–1998. gadā kodollielvalstis kopumā veica vairāk nekā 2000 kodolieroču izmēģinājumus. Gigantiski sprādzieni izplatīja miljoniem tonnu radioaktīvu vielu tūkstos, stepēs un okeānos.

Bumbas gaismas starojums spēja radīt trešās pakāpes apdegumus līdz pat 100 km attālumā.

SPL/SCANPIX

PSRS "BUMBA-CARS"

Sprādziena jauda	50–58 megatonnas
Svars	27 tonnas
Garums	8 metri
Izpletņa svars	800 kg

Iztiksim bez tēmēšanas

3300 reižu jaudīgāka par Hirosimā uzspridzināto atombumbu

Vairāk nekā septiņus gadus Padomju Savienības speciālisti izstrādāja kodoltermisko jeb ūdeņraža bombu, kas būtu spēcīgāka par visiem līdzšinējiem ieročiem. 1961. gadā to izmēģināja.

Debesis pie polārā loka 1961. gada 30. oktobra rītā iedegās nekad agrāk neredzēta gaismā. Tūlīt pēc tam gaisā izslējās 60 km augsts, milzu sēnei līdzīgs sprādziena mākonis. Dažas minūtes vēlāk Norvēģijas ziemeļos, 900 kilometru attālumā, mājām izbira logu stikli, un sprādziena vilnis trīs reizes vēlās ap zemeslodi. Padomju Savienībā bija uzspridzinājusi pasaulē lielāko bombu "AH602", kuru dēvē par "Bumbu-Cars" ("Царь-бомба"), arī "Kuzkina māti" ("Кузькина мать"). Šīs bombas sprādziena jauda desmitreiz pārsniedza visu Otrajā pasaules karā nomesto aviobumbu kopējo sprādziena jaudu. Tas bija Padomju Savienības un ASV kodolbruņošanās sacensības kulminācijas punkts.

Abas superlielvalstis jau sen bažījās, ka daudzi viņu bumbvedēji tiks notriekti, pirms tie būs paguvuši sasniegt pretinieka teritoriju. Tāpēc Padomju Savienība uzskatīja, ka ikvienai lidmašīnai, kurai galu galā izdosies pārvarēt pretinieka

pretgaisa aizsardzību, jābūt maksimāli apbruņotai. Sākumā PSRS plānoja izbūvēt bombu ar 100 megatonnu jaudu (6600 reižu varenāku par Hirosimā uzspridzināto bombu), bet mainīja plānus, kad secināja, ka pēc tās izmēģinājuma būs pārāk lieli radioaktīvie nokrišņi. Turklāt neviens nezināja, vai mūsu planēta vispār izturēs tik varenu sprādzienu.

Tā vietā PSRS uzbūvēja bombu, kuras sprādziena jauda bija uz pusi mazāka. Šo 27 tonnas smago ūdeņraža bombu ar izpletni nometa no lidmašīnas un uzspridzināja četru kilometru augstumā. Sprādziens bija tik spēcīgs, ka tā rezultātā lidmašīna uzreiz nokrita par 800 metriem zemāk, lai gan atradās 32 kilometru attālumā no sprādziena vietas.

* Mt = megatonna, miljona tonnu trotila sprādziena jauda
** kt = kilotonna, tūkstoš tonnu trotila sprādziena jauda

PSRS 20. gs. 50. gados konstruēja t.s. "mirona rokas" sistēmu. Ja tiktu iznīcināts Krievijā kopā ar padomju valsts vadītājiem, šī sistēma automātiski izsauktu tūkstošiem kodolraķešu uz mērķiem ASV teritorijā.

Pirmo vērienīgo kodolkara plānu 1960. gadā radīja ASV: Single Integrated Operational Plan (SIOP) paredzēja visu komunistisko valstu iznīcināšanu 24 stundu laikā, izmantojot dažādus kodolieročus. Plāns SIOP, viens no visslēpākajiem ASV dokumentiem, tika pilnveidots ik gadu līdz pat 2003. gadam.

Kubas krīzes laikā 1962. gadā Padomju Savienība un ASV bija tuvāk kodolkaram nekā jebkad agrāk.

Edvards Tellers un viņa vīri 1962. gadā Nevadas tuksnesī mēģināja rakt zemi, veicot to ar kodolsprādzienu. Tas uzsvieda miljoniem tonnu radioaktīvu smilšu Zemes atmosfērā.

Izmēģinājuma sprādziens "Sedan" radīja 100 m dziļu un 390 m platu krāteri.

010 101/11111111

Ekskavatora vietā atombomba

Plāno izspridzināt Panamas kanālu

Fizikis Edvards Tellers vadīja neparastu projektu, kura ietvaros bija paredzēts izmantot kodolieročus miermīlīgos nolūkos. Praksē gan savdabīgā iecere smagi izgāzās.

Pēc vairākiem jaudīgu kodolieroču izmēģinājumiem ASV Aizsardzības ministrija 50. gadu beigās pieņēma lēmumu, ka nepieciešams uzlabot kodolieroču izstrādes programmas prestižu. Udeņražā bumbas "tēva" Edvarda Tellera vadībā sāka īstenot operāciju "Plowshare" ("Lemesis"). Projekta mērķis bija kodolieroču briesmīgā spēka izmantošana miermīlīgos nolūkos, arī civilo objektu būvniecībā. Taču cēlā ideja tika īstenota daudzās dīvainos izmēģinājumos.

Telleram netrūka dažādu, tostarp arī pavisam neprātīgu ieceru. Piemēram, viņš ieteica izmantot udeņražā bumbas, lai

iegūtu naftu un gāzi, lai mainītu upju gultnes un lai uzspridzinātu kalnus, kas traucēja ierīkot jaunas autostrādes. Fizika neparastākā iecere bija jauna Panamas kanāla izrakšana ar 302 udeņražā bumbu sprādzienu palīdzību. Panamas valdība pieklājīgi, bet stingri atteicās no šāda piedāvājuma. Toties piekrišanu izpelnījās cits viņa plāns – mākslīgas ostas ierīkošana Aļaskā, liekot lietā atombumbas. Vairāki politiķi atbalstīja šo priekšlikumu, bet galu galā plānu tomēr noraidīja, jo sākās asi vietējo iedzīvotāju protesti.

Saisītībā ar šo projektu Edvards Tellers un viņa līdzstrādnieki veica vairākus

izmēģinājuma sprādzienus. Lielākais no tiem, "Sedan", notika Nevadas tuksnesī 1962. gadā. Atombumbu uzspridzināja dziļi pazemē. Rezultāts bija iespaidīgs: 100 metru dziļš krāteris un 12 miljonu tonnu smilšu, ko sprādziena spēks uzsvieda četru kilometru augstumā. Nākamajās nedēļās daudz ASV štatos no gaisa bira radioaktīvas smiltis. Mūsdienās uzskata, ka izmēģinājums "Sedan" ir viens no visnetūrākajiem kodolieroču izmēģinājumiem ASV vēsturē. Tellers un viņa vīri pavisam veica 27 izmēģinājuma sprādzienus. Viņam izdevās ierīkot dabasgāzes atradni Ņūmeksikā, bet gāze bija tik radioaktīva, ka to neviens negribēja pirkt.

1967. gadā Varšavas līguma dalībvalstīm kaujas gatavībā bija četri miljoni karavīru gadījumam, ja aukstais karš kļuva "karsts". NATO rīcībā bija 2,6 miljoni karavīru.

1968. gadā Grenlandē avarēja amerikāņu lidmašīna ar četrām udeņražā bumbām. Pēc bīstamiem glābšanas darbiem ASV aviobāzes Tules apkaimē daudzi grenlandieši un dāņi saslima.

Savukārt 1969. gadā ar atomieročiem bruņots PSRS iznīcinātais netraucēti nosēdās kādā ASV karabāzē, jo amerikāņu pretgaisa aizsardzības karavīri todien bija apdulluši no narkotikām. Izrādījās, ka lidmašīnas pilots ir "tikai" bēgļis no Kubas.

ZINĀTNIEKI GRIB BOMBARDĒT KALNUS UN MĒNESI

Aukstā kara laikā ASV un Padomju Savienības bruņošanās sacensība bija tik asa, ka zinātnieki droši izvirzīja pavisam neprātīgus priekšlikumus. To mērķis bija gan miljonu cilvēku nogalināšana, gan pretinieka psiholoģiska iespaidošana.

Čaganas ezers Kazahstānā Joprojām ir stipri piesārņots ar radioaktīvām vielām. TAHAR DAR

Kurš lien ūdenī, pats vainīgs

Kazahstānā uzrodas radioaktīvs ezers

Arī Padomju Savienībā mēģināja kodolieročus izmantot miermīlīgiem nolūkiem. Tieši tāpat kā ASV, PSRS vispirms pievērsās atombumbu izmantošanai zemes rakšanas darbos. Kā ierasts, lielākā daļa padomju zinātnieku veikto eksperimentu notika Kazahstānā. Padomju Savienības atomieroču izstrādes programmas vadītājs Jefims Slavskis gribēja izmēģināt šos ieročus un 1965. gadā nolēma izspridzināt milzīgu bedri Čaganas upes sausajā gultnē, lai tur radītu mākslīgu ezeru.

Bumba, kuras jauda bija 140 kilotonnu, izveidoja 100 metru dziļu bedri ar 400 metru diametru. Bedri drīz vien piepildīja gruntsūdeņi.

“Atombumbas sprādzienā izveidotā mākslīgā ezera ūdens nav bīstams cilvēkiem,” sludināja padomju propagandas filma, kurā bija redzams, kā pats Slavskis peldas radioaktīvajā ūdenī.

No 1965. līdz 1989. gadam Padomju Savienība kopumā veica 116 kodolsprādzienu gan industriāliem, gan zinātniskiem mērķiem.

Padomju “Sputnika” veiksmīga palaišana kosmosā pamudināja amerikāņus mēģināt izspridzināt ūdeņraža bumbu uz Mēness.

GETTY IMAGES

Zvaigžņu kari dzīvē

Amerikāņi plāno bombardēt Mēnesi

Padomju Savienībai 1957. gadā izdevās palaist kosmosā pirmo mākslīgo Zemes pavadoņi “Sputnik 1”. Amerikāņi jutās atpalikuši un mēģināja revanšēties ar ūdeņraža bumbas sprādzienu uz Mēness. Bumbai vajadzēja būt tik lielai, lai sprādziena uzliesmojums būtu redzams no Zemes un tādējādi stiprinātu amerikāņu nācīgas apņēmību. Taču no

“Projekta A119” atteicās saistībā ar bažām par iespējamām katastrofālām nejausībām un par to, ka plāna īstenošana varētu negatīvi ietekmēt cilvēku nolaīšanos uz Mēness nākotnē. Zinātnieki uzskatīja, ka Mēness gravitācijas ietekmē atombumba varētu tikt atgrūsta Zemes virzienā, ja raķete ar bumbu tuvotos Mēnesim nepareizā leņķī.

GATAVOJAS DZĪVOT PAZEMĒ

ASV un Padomju Savienība bija labi organizējušas savu galveno politiku aizsardzību atomkara gadījumā. Maskavas pievārtē, mūsdienās – pilsētas mikrorajonā Ramenki, tika izveidota pazemes pilsēta*, kas spēja funkcionēt autonomi. Amerikāņi deva priekšroku nomalākai vietai un izbūvēja milzīgu bunkuru zem kādas viesnīcas Rietumvirdžīnijas štatā. Visi ASV Kongresa deputāti varēja tur dzīvot divus mēnešus.

* <http://my-ramenki.narod.ru/int-underground.html>

Vienkāršiem laudim jātiek galā pašiem

Ar vienu raķeti uz vairākiem mērķiem

Amerikāņi 1970. gadā aptvēra, ka Padomju Savienība viņus drīz apsteigs bruņošanās sacensībā. Tā vietā, lai izstrādātu vēl vairāk dārgu tāla darbības rādiusa raķešu, militārās jomas zinātniekiem ienāca prātā ģeniāla doma: lētāk būtu transportēt vairākus kodollādiņus ar vienu raķeti. Jauno sistēmu nodevēja par “MIRV” (multiple independently targetable reentry vehicle). Spārnotās raķetes ar jaunā veida kaujas galviņu, ko izšāva no sauszemes vai karakuģa, spēja nest līdz 14 kodollādiņiem. Kad raķete izgāja ārpus atmosfēras, no tās kaujas galviņas cits pēc cita atdalījās vadāmi kodollādiņi, kas varēja turpināt lidojumu uz mērķiem Padomju Savienības teritorijā. Abām lielvalstīm “MIRV” bija ļoti izdevīgs ierocis, jo iepriekš parakstītajos atbruņošanās līgumos tika ierobežots raķešu un bumbvedēju skaits, nevis kaujas lādiņu daudzums.

Viena ballistiskā raķete “MIRV” spēja palaist 14 vadāmus kodollādiņus.

US ARMY/SMDC & GETTY/AOP

Jo vairāk, jo labāk

ASV un Kanādas aerokosmiskā aizsardzības sistēma “NORAD” 1979. gadā ziņoja, ka tuvojas simtiem PSRS raķešu. Pēdējā brīdī kāds tehniķis konstatēja, ka tā ir viltus trauksme, apturēja datoru, kas bija sācis izpildīt mācību programmu ar padomju uzbrukuma scenāriju.

ASV prezidents Ronalds Reigans 1983. gadā iniciēja projektu “SDI” – īpasu aizsardzības sistēmu pret PSRS spārnotajām raķetēm. Ja amerikāņi īstenotu šo projektu, viņi spētu notriekt raķetes arī no Zemes mākslīgajiem pavadoņiem.

1985. gadā PSRS rīcībā bija vairāk nekā 45 000 kodollādiņu, savukārt amerikāņu – vairāk nekā 25 000.

Klūdas pēc aizlido līdz Brazīlijai

Pirmā amerikāņu starpkontinentālā spārnotā rakete ar tālu darbības rādīsu "SM-62 Snark" izskatījās moderna un futuristiska, taču bija ļoti slikti vadāma. Visos izmēģinājumos tā trāpīja vidēji 30 kilometru attālumā no mērķa. Pavisam traki izgāja, kad kādā izmēģinājumā 1957. gadā raketi "SM-62 Snark" izšāva no Floridas uz Kostariku.

Tā aizlidoja pāri mērķim un turpināja ceļu uz dienvidiem. ASV speciālisti izmisīgi mēģināja uzspridzināt raketi gaisā, bet tas neizdevās. Radiolokatoru ekrānos bija redzams, kā "SM-62 Snark" pagriežas uz rietumiem Kolumbijas virzienā. Kad raketēi izbeidzās degviela, tā nokrita Brazīlijas džungļos.

Kā to var apturēt?

"SM-62 Snark" bija bruņota ar atomieročiem un spēja aizlidot 10 000 km tālu, bet to gandrīz nebija iespējams vadīt.

GETTY/ADP

Amerikāņi gandrīz iznīcina Ziemeļkarolīnas štatu

Speciālisti apgalvo, ka tas esot bijis "nopietnākais negadījums bruņoto spēku vēsturē". Lai nodrošinātu pastāvīgu ASV teritorijas aizsardzību, aukstā kara laikā gaisā nepārtraukti atradās ar atomieročiem bruņoti amerikāņu bumbvedēji. Viena no šīm lidmašīnām, neveiksmīgi uzpildot degvielu lidojumā, 1961. gada 24. janvārī aizdegās un nogāzās Ziemeļkarolīnas štatā. Pirms tam no tās atdalījās divas ūdeņraža bumbas "Mark 39", katra ar četri megatonnu jaudu (tātad ar četri miljonu tonnu trotila ekvivalentu).

Viena bumba, krītot ar ātrumu 1100 km/h, ietriecās zemē 23 metru dziļumā, bet neuzsprāga. Otrā bumba nolaidās ar izpletni, bet radīja daudz lielākas briesmas. Šai bumbai bija četri drošinātāji, kam vajadzēja novērst nejaūšu sprādzienu, taču vēlāk tika noskaidrots, ka trīs no tiem bija bojāti. Viens vienīgs maziņš drošinātājs, vien dažu dolāru vērts, novērsa sprādzienu, kas varēja būt 260 reīzu spēcīgāks nekā atombumbas sprādziens virs Hirošimas. Tikai 2013. gadā kļuva zināms, kāda atomkatastrofa toreiz draudēja Amerikas Savienotajām Valstīm.

Baiss šovs virs Havajām

1962. gadā ASV pirmoreiz uzspridzināja ūdeņraža bumbu kosmosā. Sprādziens bija tik spēcīgs, ka iznīcināja trešo daļu no visiem Zemes mākslīgajiem pavadoņiem.

Havaju salu iedzīvotāji 1962. gada 9. jūlijā naksnīgajās debesīs ieraudzīja neparastu skatu. Virs Klusā okeāna salām bija bieza mākoņu sega, bet tad pēkšņi tātūmā uzmirdzēja spilgta "saule". Gaismas lode sākumā bija balta, tad ātri kļuva zaļa un violeta, apvārsnis dega sarkanā krāsā, gaisma izplatījās uz visām pusēm, un debesjumā parādījās balti loki.

Tās nebija halucinācijas vai citplanētiešu uzbrukums Zemei. Neparastās parādības iemesls bija daudz baisāks: ASV pirmoreiz kosmosā uzspridzināja ūdeņraža bumbu, un rezultāti pārsniedza visu plānoto. Projektam "Starfish Prime" bija tik katastrofālas sekas, ka vēlāk amerikāņi vairs nekad neiedrošinājās izmēģināt kodolieročus kosmosā.

Iepriekš ASV militārpersonas un zinātnieki vairākus gadus bija apsvēruši, vai Padomju Savienība varētu iznīcināt amerikāņu starpkontinentālās raketes,

uzspridzinot atombumbu kosmosā. Viņi paši uzspridzināja dažas nelielas atombumbas atmosfēras augšējos slāņos, bet neguva pārlicecinošu rezultātu. Tāpēc ASV nolēma palaist raketi ar ūdeņraža bumbu ar 1,4 megatonnu jaudu un uzspridzināt to 400 kilometru augstumā virs Zemes. Un tad sākās īsta elle.

Bumbas sprādziens izraisīja ne vien baisu gaismas izrādi, bet arī varenu elektromagnētisku impulsu – pēkšņu enerģijas izlādi un gamma starojuma plūsmu, kas bija vairākkārt spēcīgāka par plānoto. Elektromagnētiskā starojuma viļnis iznīcināja trešo daļu no visiem mākslīgajiem Zemes pavadoņiem (gan PSRS, gan ASV). Havaju salās, 1500 km attālumā, apklusa radio un nodzisa ielu apgaismojums.

Tūlī pēc tam Padomju Savienība pieprasīja aizliegt kodolieroču izmēģinājumus kosmosā.

Tas jāpamēģina!

Pēc Padomju Savienības sabrukuma ASV un Krievija 1993. gada 3. janvārī parakstīja divus gadus gatavoto līgumu "START II" (Strategic Arms Reduction Treaty), apņemties samazināt raķešu un kodollādiņu skaitu. 2002. gada maijā "START II" vietā abas lielvalstis parakstīja jaunu līgumu "SORT" kodolieroču samazināšanas jautājumā, bet 2010. gadā to aizstāja jauna abu lielvalstu apņemšanās – līgums "New START" (krieviski: "CHB-III").

No 1945. gada līdz mūsdienām kopumā ir veikti vairāk nekā 2000 izmēģinājuma kodolsprādzienu. ASV uzspridzināja 1054 atombumbas un ūdeņraža bumbas, PSRS izmēģināja 715 bumbas. Starp pārējām lielvalstīm visvairāk izmēģinājumu veica Francija – vairāk nekā 200 sprādzienu.

UZ PASTARDIENAS ŠAURĀ SLIEKŠŅA

"Piedodiet, kļūdījāties!" ir pēdējais, ko cilvēki gribētu dzirdēt no ļaudīm, kas rīkojas ar pasaulē bīstamākajiem ieročiem. Taču aukstā kara laikā vairākas reizes kļūda, nelaimes gadījums vai vienkārši muļķība varēja izraisīt vispārēju katastrofu.

CORBIS / FOTOFOTO & U.S. AIR FORCE

Par mata tiesu

Bumbvedējs avarēja, un viena no divām ūdenraža bumbām nolaidās ar izpletņiem. Maziņš drošinātājs izglāba ASV no kodolkatastrofas.

Pat Padomju Savienības līderis Nikīta Hruščovs uzskatīja amerikāņu eksperimentus par pārāk neprātīgiem. Viņš pieprasīja aizliegt atomizmēģinājumus kosmosā.

LOS ALAMOS NATIONAL LABORATORY & GETTY/AOP

PREZIDENTS AIZMIRST "DETONATORU"

Es domāju, ka tu to paņēmi!

ASV prezidents nekad nešķiras no speciālās somas jeb koferīša (angliski dēvētu par "futbolbumbu" un citos jēdzienos – nuclear football, atomic football, the president's emergency satchel, the button, the black box) ar aprīkojumu, ar kura palīdzību bruņoto spēku virspavēlnieki var dot pavēli par kodolieroču pielietošanu.

Kad prezidents Džeralds Fords 1975. gadā ieradās uz sarunām Parīzē, viņš īpašo somu aizmīrsa lidmašīnā un par to atcerējās pēc laba laika. Laimīgā kārtā "futbolbumbu" var izmantot tikai tad, ja zina attiecīgu kodu.

Avārija uzgriežņu atslēgas dēļ

Va vellos!

1980. gada 18. septembrī pulksten 18.30 Arkanzasas štatā kādā kodolraķešu šahtā tehniķim izkrita no rokas uzgriežņu atslēga. Tā atsitās pret raķetes "Titan II" degvielas tvertni, izsitot nelielu caurumu. Degvielas tvaiki uzsprāga un uzsvieda kaujas galviņu 70 metru augstumā. Lādiņš nokrita 30 metru ārpus šahtas iezogojuma, bet, par laimi, nesprāga. Lādiņa jauda bija lielāka par visu Otrā pasaules kara aviobumbu kopējo jaudu.

Sprādziena spēks norāva 740 tonnu smagu raķešu sahtas vāku.

ARNDSTIS THIMS

34 atombumbas jūras dibenā

Gan jau izzvejosim vēlāk!

Nopietnākais aukstā kara kodolnegadījums saistībā ar zemūdeni notika 1986. gadā, kad Atlantijas okeānā nogrima PSRS zemūdene "K-219". Kāda lūka nebija kārtīgi noslēgta, un jūras ūdens applūdināja kodolraķeti, kas eksplodēja. Gāja bojā trīs cilvēki. Tad zemūdenes atomreaktors sāka pārkarst; viens no jūrniekiem upurēja savu dzīvību, lai izņemtu no reaktora degvielas stieņus. Apkalpe paguva pamest zemūdeni, un tā nogrima kopā ar 34 kaujas galviņām.

PSRS raķešu atomzemūdene "K-219" nogrima 6000 metru dziļumā.

AP/FOTOFOTO

11 atombumbu amerikāņi ir pazaudējuši nelaimes gadījumos un joprojām nav tās atraduši. PSRS pazaudējusi vairāk nekā 40 bumbas.

ASV pēdējo atomieroču izmēģinājuma sprādzienu veica 1992. gadā. Izmēģinājums ar kodēto nosaukumu "Divider" notika Nevadas štata tuksnesī.

LASI VAIRĀK

• Rudolph Herzog: *A Short History of Nuclear Folly*, Melville House, 2013 • Richard Rhodes: *Arsenals of Folly*, Simon & Schuster, 2007 • Eric Schlosser: *Command and Control*, Allen Lane, 2013